

A JÁSZBERÉNYI TANÍTÓKÉPZŐ INTÉZET KÖLCSÖNÖS KAPCSOLATA A VÁROSSAL ÉS A JÁSZSÁGGAL 1917-1944.

A magyar közoktatás polgári átalakulása az 1868-as népoktatási törvénnyel indult el. Ez a törvény intézkedett a tanítóképzésről és előírta 20 állami tanítóképző felállítását. 1917-ig 22 állami tanítóképző létrehozására került sor. A sort a Jászberényi Tanítóképző Intézet megalapítása zárta.³¹

A tanítóképző felállításával az állam és a város célkitűzése találkozott. Jászberényben az intézet létrehozásának gondolata Bathó Jánosné, született Streitmann Mária úrnőnek, fiával Bathó Károly ügyvéddel, 1917. március havában történt beszélgetésük során merült fel. A gondolatot Vavrik Endre, Jászberény akkori polgármester magáévá tette és kérte a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumot, hogy a minisztérium által tervezett új intézetet Jászberényben állítsák fel.

Az év folyamán a tanítóképző megvalósításának lehetőségét az is segítette, hogy 1917. július 15-től a vallás- és közoktatásügyi miniszter Gróf Apponyi Albert lett, aki egyébként 52 éven át Jászberény országgyűlési képviselője volt. A jászberényi vezetők eredetileg tanítónőképző létrehozására gondoltak, mert a városnak valóban nagy szüksége lett volna ilyen szintű nőnevelő intézetre. Annál is inkább, mert 1886. szeptember 30-a óta már működött a városban ez Érseki Leánynevelő Intézet Udvardy Mária Dominika irgalmas-rendi főnöknő vezetésével, s ott óvoda, 6 osztályos elemi népiskola és 4 osztályos polgári leányiskola

³¹A törvény a tanítóképzők számát nem határozta meg. - A tanítóképző intézetek száma 1918 és 1920-ban:

	állami	római katólikus	görög katólikus	görög keleti	református	evangélikus	izraelita	Összesen
1 9 1 8								
ffi	22	11	5	4	3	5	1	51
nő	8	22	2	1	5	2	-	40
Összesen	30	33	7	5	8	7	1	91
1 9 2 0								
ffi	8	6	-	-	2	2	1	19
nő	4	16	-	-	3	1	-	24
Összesen	12	22	-	-	5	3	1	43

látta el a leánynevelés feladatait. De itt a leánynevelés útja zsákutcába vezetett. A minisztérium azonban tanítóképző létrehozását látta fontosabbnak.

Apponyi Albert, aki a népoktatás fejlesztése érdekében - már az első kultuszminisztersége idején is (1906. április 9-től 1910. január 17-ig) fontosnak tartotta a tanítóképzést, levelet intézett Jászberény polgármesteréhez (158871-VI.b./1917.okt.10.), amelyben közölte, hogy 1917. október 1-től kezdődő hatállyal fokozatosan kifejlesztendő tanítóképző intézetet szervez Jászberényben. Az intézetet ideiglenesen az egyik állami elemi iskola épületében helyezi el, amíg a célnak megfelelő épületről gondoskodás történik. Felszólította a polgármestert, hogy a végleges épület számára szükséges terület felajánlásáról a város képviselőtestülete elé javaslatot terjesszen.

A város 1917. nov. 12-én tartott rendkívüli közgyűlési (361. kgy. 19524. kig. sz.) határozatában kimondta, hogy 5 kat.hold és 371 négyszögöl nagyságú területű ingatlant, 50.000 K értékben, díjmentesen a tanítóképző intézet céljaira átenged.³²

Ezekkel az eseményekkel indult el a kölcsönös kapcsolat a város és a tanítóképző között, amely biztosítani tudta a további együttműködést.

Az új oktatási intézet már az első tanévben arra törekedett, Pinkert Zsigmond igazgató vezetésével, hogy a növendékek minél alaposabban ismerjék meg a város és környékét. Azok a kirándulások, amelyeket az első évben szerveztek: a város határa talajviszonyainak és növényvilágának tanulmányozása, a Gazdasági Ismétlő Iskola, az Állami Földműves Iskola, majd Jákóhalma község és iskolájának meglátogatása, a minta szőlőterület és tölgyerdő, továbbá Bathó Arisztid gyümölcsös kertjének és Péntes István díszkertjének megtekintése, vagy a növénygyűjtő kirándulás a Zagyva mellett stb. alkalmasak voltak arra, hogy a növendékek megismerjék és megszeressék lakóhelyüket.

A város és környékének megismerése - a tárgyaló időszak alatt - fontos programja volt az intézetnek. Erre utalnak többek között a rendszeres kirándulások. A természeti környezet megismerésén kívül azonban arra is törekedtek, hogy a növendékek megismerkedjenek Jászberény és a Jászság múltjával. Ezt célozták a városi múzeum, a régi épületek, emléktáblák, szobrok és emlékművek megtekintése és a hozzájuk fűződő történelmi, irodalmi események megismerése, a régészeti kirándulások és a próbaásatásokon való részvétel a város határában, továbbá a Jászberénnyel kapcsolatos pályázatok kiírásai, illetve azokon való részvétel.

³² Intézetünk alapításának története. Értesítő 1918-19 -- 1929-30. 14-18.

Fontos szempont volt az is, hogy a növendékek megismerjék a jelen problémáit, a város és a környező tanyai élet kérdéseit, lássák azt, hogy a Jászság népe hogyan él.

A környezet, a tájegység mindenoldalú megismerését célozták - a tantervi előírásokon és az iskola életét bemutató táblákon és tablókön túl - a harmincas évek során, a tanárok által szervezett (Blénassy János, Bognár Gyula, Fiala Endre, Pflaz György, Szombathy Miklós, Csekő Árpád, Tóth Béla, Tóth Gyula, Búzás László, Pál Sándor és a növendékekkel együtt készített, Jászberény és a Jászság múltját, népművészetét bemutató táblák és tablók, fényképek, ábrák, grafikonok, magyarázó szövegek stb.) Ilyenek voltak: Jászberény történelmi emlékei. Jászberény történelme. Jászok és kunok főkapitánya 1847-ben. Merre jártak a jászberényi katonák? Jászberény a magyar irodalomban. Jászberény nagyjainak emléktáblái. Jászsági címerek. Népies építkezési oromdíszek Jászberényben. Kőkeresztek a fehértói temetőben. Kopjafák az ó-református temetőből stb.

A történelmi és néprajzi táblák mellett megtalálhattuk az élet gyakorlati, gazdasági és kulturális kérdéseivel kapcsolatos tablókat is. Ezek lehetőséget adtak a Jászság népének gazdasági, társadalmi, kulturális és nemzeti adottságainak megismerésére. Külön tábla mutatta be:

A mi földünk, a mi kenyérünk (talajminták bemutatás, amelyek a Jászság talajviszonyaira jellemzők). A Jászság gazdasági mérlege. Jászberény népének fejlődése 1699-től. Jászsági iskolák. Jászsági gyerekek szókinccse. Jászberény népművelési munkaterülete stb.

Táblákon mutatták be a mai gazdasági életet is: Jászberény termelési területeinek megoszlása. Jászberény állattenyésztése és földművelése. Jászberény vasúti forgalma stb.

Gondot fordítottak a nép- és egészségvédelem ismertetésére: Születések és halálozások városunkban az utolsó 40 esztendőben. Népbetegségek pusztítása Jászberényben 1900-1940-ig stb.

Nagyon tanulságosak voltak azok a táblák, amelyek a hibákat illusztrálták, de azok is, amelyek utaltak a hibák kijavítására:

Milyen hibák vannak Jászberényben? Hogyan lehet azokat megszüntetni, csökkenteni? Mi jó és mi szép Jászberényben? Hogyan lehet fejleszteni? stb.

A tanítóképző intézet folyosóin függő táblák és tablók élő kapcsolatot jelentettek az intézet, a tanárjelöltek, Jászberény és a Jászság között. Az iskola falainak ilyen jellegű díszítése annak a népnek lelkét, szellemét sugározta, amelyben az iskola élt.

A jászberényi Tanítóképző Intézet és a város, a Jászság kapcsolatában említenünk kell azokat a tudományos munkákat, amelyet az intézet tanárai Jászberény és a Jászság történetének, társadalmi és gazda-

sági életének, irodalmi múltjának, természeti környezetének, állat- és növény-világának feltárása érdekében végeztek. Ezek a tanulmányok az intézet Értesítőjében, illetve Évkönyvében, a Jász Hírlap és a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Népművelés hasábjain, a Jász Múzeum Évkönyvében, a Jászsági Katolikus Tudósítóban és az Ugar című folyóiratban jelentek meg. Ezek a következők:

Blénassy János: A Lehel-kürt ismertetése is irodalma /1927./, Jászberény történeti emlékei /1933/, A Jász Múzeum ismertetése /1933/, Jászberényi természeti viszonyai és élete /1937/, Jászberényi régi portrék /1937/, Jászberény története /1937/, Milyen történelmi szerepet játszott Lehel vezér és hogyan keletkezett mondája /1947/, Jászberény életrajza a kiegyezés utáni években /1940/, Jászberény egyházi építkezései a redempció idején /1942/, Sipos Orbán, a jász király, a Jász Múzeum alapítója, 1825-1926 /1942/, A Jászberényi Kaszinó Egyesület 100 éves története /1942/, Lakóhelyünk történetének, gazdasági és társadalmi életének megismerési módja és célja jászberényi példák alapján /1942/, A Jászmúzeum történetére vonatkozó adatok a jászberényi város levéltárban 1873-1901-ig /1943/, Jászberény nevének és határainak kialakulása /1943/, Jászberény népesedése, gazdasági fejlődése a legrégebbi időktől 1705-ig /1944/, Jászberény és a Jászság haladása érdekében /1944/, Kossuth kultusz Jászberényben /1944/.

Fiala Endre: Jászkun elemek a középkori hadviselésben /1941, 1942/, Jászkun temetkezések /1942/, A jászkun öltözködés /1942/, Jász várak és erősségek /1942/.

Szemes Gábor: Miért nincs leány-középiskola városunkban /1939/, A jászberényi református egyház történeti emlékei /1937/, A Zagyva kovamoszatai /1940/

Móczár Miklós: Jászberény környékének bogárvilága /1938/, Az iskola és a tájegység kölcsönös hatása egymásra /1940/

Kiss József tanító: A jászkunok földje /1930/, A jászkunok földje a népiskola III. és IV. o. számára /1931/

Vágó Elemér: A jászberényi népfőiskola /1942/, Jászberény népművelésének története /1944/

Pazár Zoltán: Jászberény egészségvédelmének jövő feladatai /1942/
Bibliográfia: Blénassy János: A Jászság tájéletrajzi irodalma /1941, 1942/

A felsorolt tanulmányok és cikkek, az összeállított bibliográfia, továbbá a tanárok irányítása és a tanulók által készített Jászberény és a Jászság múltját és életét bemutató táblák, képek és grafikonok illusztrálják azt a kutató munkát, amelyet a tanítóképző intézet tanárai és növendékei végeztek a harmincas évek elejétől - az egyéb szakirányú tevékenységükön kívül - a tájegység sokoldalú megismerése érdekében.

Érthető tehát, hogy amikor a tankerületi kir. főigazgató rendelete (6099/1939-40.) megjelent a táj- és népkutató munkának közép- és középfokú iskolákba való bevezetéséről, a jászberényi tanítóképző tanárai és tanulói teljes felkészültséggel folytathatták ezirányú munkájukat, felhasználva az eddigi tapasztalataikat és eredményeiket. Nem kell külön hangsúlyoznunk, hogy a népiskolai tanítóságnak a munkája szempontjából mennyire szüksége van a lakóhely, a szülőföld, a környezet megismerésére (1925.évi és az 1941.évi népiskolai tanterv). Ezt a munkát az intézet tovább segítette Szemes Gábor: Szülőföldismereti gyűjtőmunka, táj- és népismeretre nevelés liceumokban és Blénessy János: Lakóhelyünk történetének, gazdasági és társadalmi életének megismerési módja és célja jászberényi példák alapján című tanulmányokkal.

Az intézet részéről a környezet megismerésére való sokoldalú törekvés és a tájegységgel kapcsolatos tudományos munka fontos eleme volt a tanítóképző, Jászberény és a Jászság kölcsönös kapcsolatának elmélyítésében.

A tanítóképző intézet arra is törekedett, hogy a tanárok és a növendékek ne csak ismereteket szerezzenek környezetükről, ne csak tudományos feltáró munkát végezzenek, hanem vegyenek részt annak életében. A tanári testület tagjainak és a növendékeknek nyilvános szereplései kitűnő alkalmat jelentettek az intézet és a város közötti jó kapcsolatot kialakításában.

Például az intézet énekkara, a város által szervezett október 6.-i kegyeleti ünnepségen, március 15-én és a május végén tartott a hősök emlékére rendezett ünnepségeken rendszeresen szerepelt énekszámokkal. Az ünnepségek szónokai nagyon sok esetben a tanári testület tagjai voltak. Például 1930-ban Blénessy János, 1931-ben Galló Pál, 1932-ben Kiss József tanító, 1935-ben Szemes Gábor, 1936-ban Lauday Sándor, 1938-ban Bognár Gyula tanárok stb. A tanítóképző vezetése ezeket az alkalmakat arra is felhasználta, hogy az intézet új tanárait ezúton is megismerje Jászberény közönsége.

Természetesen az énekkar, a város és a különböző egyesületek által rendezett ünnepségeken és egyéb alkalmakkor is szerepelt. Például 1926. okt. 24-én a háborúban elesett hősök emlékművének leleplezésekor együtt énekelt a gimnázium és az érseki leánynevelő intézet énekkarával. Énekeltek a Bem ünnepségen (1927), Bethlen Gábor halálának 300. évfordulóján (1929), vagy Szt. Imre halálának 900 éves évfordulóján tartott ünnepségen stb. Ott voltak Déryné Széppataki Róza és Zirzen Janka emléktábláinak leleplezésekor (1929). Az énekkarnak és a zenekarnak kiemelkedő rendezvénye volt az évenként, februárban megrendezett nyilvános hangverseny. A példák azt mutatták, hogy a városban alig volt olyan nyilvános ünnepség, megemlékezés, vagy ren-

dezvény, amelyen az ifjúság énekkara, zenekara, a tanári testület egy-egy tagja, továbbá néhány tanítójelölt ne szerepelt volna.

Az ifjúság nyilvános szereplését jelentette ezeken kívül a "kegyeleti stafétákon" való részvétel és az évenként megrendezett tornaünnepség is.

1926. októberében a Kiss Ernő nevét viselő jászberényi m. kir. 5. honvédkerékpáros zászlóalja parancsnoksága elhatározta, hogy minden október 6-án, az ünnepélyes megemlékezés alkalmával kegyeleti stafétát rendez. A versenyen a katonaság, a rendőrség, a leventeegyesület, a gimnázium és a tanítóképző 10-10 fős csapata vett részt. A versenyzők a vásártári iskolától indultak a 10x200=2000 m távolságon, a városháza előtt lévő 1848-49-es honvédek oszlopához. A stafétaverseny örökös vándordíját, az ezüst serleget, szinte minden évben a tanítóképző csapata nyerte. Ezt a stafétát váltotta fel 1940-ben a május végén rendezett 10x100 m-es váltófutás a hősök emlékére rendezett ünnepségen.

A nyilvános szereplésben rejlő nagy társadalmi értékek miatt a tanári testület tagjai a különböző városi egyesületekben, társaskörökben fejtették ki közhasznú tevékenységüket már az intézet megalapításától kezdve. Ezzel kapcsolatban néhány példát említünk az induló 1917-18-as tanévből, amikor még csak két tagból állt a tanári testület (Pinkert Zsigmond igazgató és Kovács Ferenc tanár). Már ebben az időben kezd kibontakozni a gyümölcsöző kapcsolat a város és az intézet között. A Polgári Kaszinóban Pinkert Zsigmond mezőgazdasági előadást tartott. A főgimnáziumban, a "Tanárok Nevelőháza" javára rendezett ismeretterjesztő előadássorozatban mindketten tartottak előadást a nagyközönség számára. Jelentős volt Kovács Ferenc kezdeményezése az Országos Stefánia Szövetség Anya- és Csecsemővédő Egyesület helyi fiókja megalakításában. Az érdeklődő nők részére nyolc előadásból álló tanfolyamot szervezett és ezzel előkészítette a fiók megalakulását (1918. márc.12.).

A tanítóképző intézet, Jászberény és a Jászság kölcsönös kapcsolatának egyik kiemelkedő területe az iskolán kívüli népművelés lett. Ezt a kapcsolatot végső soron az intézet második igazgatója, Balázs Béla alapozta meg már az 1922-23-as tanévben.

Jászberényben és a Jászságban a népművelő munka akkor vett nagyobb lendületet, írta róla Siemeister János tanár, *„amikor Balázs Béla, mint a helyi népművelési bizottság elnöke kezébe vette az irányítást, a vezetéset. A helyi körülményekkel nagyon ismert, kitűnő szervező és gyakorlati pedagógus évről-évre oly tervszerű programot állított össze s a kivitelre oly lelkes előadógárdát szervezett, hogy ezzel nemcsak a fel-*

sőbbség figyelmét sikerült Jászberényre irányítania, hanem a helybeli olvasókörök tagjaival ezt a kulturális magyar munkát meg is kedveltetni."

Balázs Béla az V. éves növendékek figyelmét az iskolán kívüli népművelő munkára irányította azzal, hogy un. tanyai napokat rendezett. Ezzel megindította a Jászberényi Tanítóképző intézetnek azt a példamutató munkáját, hogy a tanítójelölteket nemcsak általában a tanításra, hanem a tanyai iskolában történő tanításra és az ottani népművelő munkára is felkészítsék.

A tanári testület tagjai és az intézet idősebb növendékei rendszeresen kivették részüket az iskolán kívüli népművelésből. Például az 1925-26. tanévben 48 előadást tartottak a jászberényi I., II., V., VII. és VIII. kerületi olvasókörökben, a megyyesi és boldogházi tanyai iskolákkal kapcsolatos gazdakörökben. Minden alkalommal egy tanár és egy IV. vagy V. éves növendék tartott előadást (Balázs Béla igazgató 6-ot, Bokor Dénes gyak. isk. tanító 4-et, Csekő Árpád tanár 8-at, Friedrich János tanár 2-t, Tanai Antal tanár 4-et, és a IV-V. éves tanítójelöltek 24-et.)

Az intézet és Jászberény kölcsönös kapcsolatát illusztrálja az 1925. okt. 4-6-án, az Országos Faluszövetség helyi kiállítása is. Az iskolaügyi csoportnak Balázs Béla igazgató, a halászatnak Berzátzy László tanár volt az elnöke. A kulturális csoport intézőbizottságának Málnási Dezső, a képzőművészeti csoport intézőbizottságának Pazár Zoltán voltak a tagjai. Bírálóbizottsági tagok voltak: Balázs Béla igazgató és Szemere Márton gazdasági tanár. Külön csoportként szerepeltek a cserkészek. A csoport elnöke Siemeister János tanár volt. A kiállításon szereplő jász községek és Jász-Nagykun-Szolnok megye népesedési, népművelési, tanyaiskolázási viszonyainak térképek, táblák, grafikonok útján, az 1920. évi népszámlálási adatok alapján történő bemutatása. A témakör anyagát Balázs Béla igazgató tervei szerint Csekő Árpád, Málnási Dezső, Friedrich János és Tanai Antal tanárok felügyelete alatt a tanítójelöltek készítették. A másik kiemelt témakör 64 fényképen mutatta be Jászberény népies lakóházainak fejlődését. A fényképanyagot Balázs Béla igazgató, Csekő Árpád tanár és Szupkai Imre IV. éves növendék készítette. Az összeállításban a IV-V. éves növendékek vettek részt és megrajzolták a kerítések, oromfalak és oromdeszák díszítő motívumaiból összeállított sorozatokat. Az egész kiállítás megrendezéséért a Faluszövetség aranyéremmel tüntette ki az intézetet, rámutatva, hogy sehol egy helyi kiállításon sem mutattak be, a lakóhelyismerettel kapcsolatos, olyan térképsorozatot, mint amit az itteni növendékek készítettek.

Az a népművelő tevékenység, amelyet Balázs Béla igazgató vezetésével a tanári testület kifejtett, az 1928-29-i tanévben érte el csúcspontját. Az addigi előadások széles rétegekben felhívták a figyelmet és érdeklődést a művelődésre, a hiányos ismeretek pótlására. Balázs Béla

helyi népművelési bizottsági elnök mintaszerű tervét teljes egészében elfogadta a vármegyei népművelési bizottság, sőt a megyei népművelési titkár mintaképpül állította a többi város elé. Ebben a tanévben 5 különböző tanfolyamot tartottak. A munkában a következőképpen vett részt a tantestület: Balázs Béla 67, Csekő Árpád 39, Málnási Dezső 1, Siemeister János 64, Szemere Márton 5, Tanai Antal 46, Balla Béla 66, Halmos Péter 63 előadást tartott. Ehhez számíthatjuk Berzátzy László zenetanár karnagyi munkáját a helyi Palotásy János Dalkör vezetésében /heti 4 óra/ és a Jászapáti község levante fúvós zenekarának betanítását mintegy 248 órában. A testület népművelő munkája tehát a tanév során 599 előadást tett ki. A város és a környék lakossága érdekében kifejtett munka erősítette az intézet és a város kapcsolatát.

A tanítóképző belső (oktató-nevelő) és külső (egyesületi-népművelő) munkája az új épület felépítésével tovább fokozódott. Az eltet 13 év bebizonyította., az intézet jelentőségét és hasznát Jászberény és a Jászság életében. Az ország nagy anyagi vállalásával és a város áldozatkész segítségével felépült az intézet új otthona, neoklasszikus stílusban. Az új palota stílszerűen illeszkedett Jászberény régi épületei közé.

A tanítóképző és Jászberény kapcsolata a város anyagi áldozatvállalásával, az új épület felépítésével tovább erősödött és fejlődött. Az új igazgató, Móczár Miklós további lendületet vitt az intézet belső és külső munkájába, tovább erősítette az intézet és a város kapcsolatát.

Az időtől kezdve az új épület adott otthont a Jászság mintegy 200 tanítójának, akik pedagógiai szemináriumokat és járásközi gyűléseiket rendszeresen itt tartották.

A pedagógiai szemináriumok oktatói között ott találjuk a tanítóképző tanárait is. Ebből a munkából két kérdést kívánunk kiemelni, amivel az általános oktató-nevelő tevékenységen túl az intézet segítette a Jászság tanítóságát. Az egyik az elemi népiskola gyakorlati irányú működésének kérdése. A minisztérium az 1932. évi rendeletében (59076/1932. VIII. d.) tette kötelezővé a gyakorlatiasabb nevelést és ennek érdekében azt, hogy a tanmenet készítésekor a tanítók legyenek figyelemmel a gyakorlati élet követelményeire. Jász-Nagykun-Szolnok megye tanfelügyelője az 1935-36. évi pedagógiai szeminárium-sorozat programjába iktatta a témát. Miután a tanítóképző tantestülete a miniszteri rendelet megjelenésétől kezdve foglalkozott a témával, a tanfelügyelő az intézetet kérte fel, hogy eredményeiket juttassák el a vármegye tanítóságához, hogy a megye területén egységes eljárás alakuljon ki. A pedagógiai szeminárium előadásain kívül a tanítóképző tantestülete könyv alakban is összeállította a gyakorlatiassággal kapcsolatos legfontosabb teendőket. (A népiskola gyakorlati irányú működése, annak módjai és eszközei. Jászberény, 1936.) A munkában a következők vettek részt:

Móczár Miklós, Tanai Antal, Csekő Árpád, Blénessy János, Szemes Gábor, Berzátzy László, Pazár Zoltán tanárok, Kiss József és Balla Béla gyak. isk. tanítók.

A másik kiemelt kérdés a házilag előállítható szemléltetőeszköz-készítő munka. Ezzel a tevékenységgel a tanítóképző a tanyai iskolákat kívánta segíteni. A előzőekben már utaltunk arra, hogy szinte az első időszakától kezdve a tanítóképző fontos feladatának tartotta az általános tanítóképzésen túl a tanyai iskolába történő tanításra és népművelő munkára való felkészítést is. Ehhez kapcsolódott az a célkitűzés, hogy a nehéz anyagi viszonyok között is kielégítően kell felszerelni a tanyai iskolákat. Az intézet szemléltetőeszköz készítő munkásságának hatására rendezte meg a vármegye tanítósága 1936-ban az intézet falai között, majd 1937-ben Szolnokon a taneszköz kiállítását. Ennek eredményeként bízta meg a minisztérium az intézetet, hogy mintegy 100 felvidéki és kárpátaljai tanító részére, 1939-ben egy hetes szemléltetőeszköz-készítő és munkaiskolai tanfolyamot szervezzen.

Meg kell említeni, hogy a tanítóképző a gyakorlóiskolája mellett külön teremben mutatta be a "Népiskolai szemléltető eszközök gyűjteménytára" néven állandó kiállítását, amelyben a népiskolai tantárgycsoportok sorrendjében voltak láthatók az újabb tanítási módszereket szolgáló, házilag készíthető és készült szemléltető, kísérletező eszközök és szerek mintapéldányai. Említésre méltó az is, hogy a tanítóképző a felesleges szemléltetőeszközeivel és gyűjteményeivel évenként 5-6 tanyai iskolát ajándékozott meg.

A kiemelt példák és az, hogy a tanítóképző tanárai sokszor szerepeltek a vármegye nagyobb központjaiban rendezett tanügyi értekezleteken, vagy közelebbi vidékek tanítósága tanügyi értekezletein, azt mutatták, hogy a tanfelügyelőséggel és a Jászság tanítóságával hagyományosan és kölcsönösen jó viszony alakult ki.

Elősegítették ezt a viszonyt az intézet tanárai által írt népiskolai vonatkozású munkák is. Például Móczár Miklós: Olcsó népiskolai vegytani kísérletek /1932/., Csekő Árpád: Mennyiségtani és fizikai tanulókísérletek /1935/., Kiss József: Új nevelő /1928/., Jászok földje /1930/ stb.

A tanítóképző intézet tanári testülete a harmincas évekre teljesen kialakult és a tanítói-nevelői munkája mellett a város egyesületeiben és társasköreiben fokozott közhasznú tevékenységet fejtett ki, továbbá fokozottan kivette a részét a népművelő munkából. Néhány példát említünk a harmincas évekből, a tanárok városi egyesületekben, társaskörökben elfoglalt funkcióiról és közhasznú tevékenységükről:

Móczár Miklós igazgató a helyi Népművelési Bizottság elnöke, a községi polgári fiúiskola iskolaszékének alelnöke, a Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Iskolán kívüli Népművelési Bizottságának, a római katolikus

iskolaszéknek, az állami iskolák gondnokságának, az ipar tanonciskola felügyelő bizottságának, a Fásítási Bizottságnak, a Jász Múzeum Bizottságának, a városi Kaszinó Egyesületnek, a Katolikus Körnek, a római katolikus Egyházközség tanácsának tagja. Kerületi választmányi tagja a Köztisztviselők Fogyasztási Szövetkezete jászberényi fiókjának. Berzátzy László tanár a városi Kaszinó Egyesület tagja, a jászberényi Palotás Dalkör és a Levente Zenekar karnagya. Blénessy János tanár a Stefánia Szövetség helyi fiókjának igazgatója, a helyi Hangya Szövetkezet igazgatósági tagja, majd elnöke, a helyi Iskolán kívüli Népművelő Bizottságának tagja, majd elnöke, a római katolikus egyházközség képviselőtestületének, a helyi Kaszinó Egyesület tagja a Keresztény Nőegylet titkára. Csekő Árpád tanár a helyi kultúregyesület jegyzője, a Korcsolya Egylet pénztárosa, a jászberényi református egyház tanácsosa. Málnási Dezső tanár a jászberényi Kaszinó Egyesület és a római katolikus Kör választmányi tagja. Pazár Zoltán tanár a Korcsolya Egyesület elnöke, a jászberényi Polgári Lövészegylet alelnöke, a Stefánia Szövetség választmányi tagja és pénztárosa, az evangélikus egyháztanács, a helyi Testnevelési Bizottság, a Múzeumi Bizottság, a Kaszinó Egyesület tagja. Siemeister János tanár a helyi Stefánia Szövetség titkára, a helyi Levente Egyesület alelnöke, a Kaszinó Egyesület tagja. Tanai Antal tanár az Országos Vöröskereszt Egylet városi választmányának jegyzője, a helyi Népművelési Bizottság választmányi, a Kaszinó Egyesület, a Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Iskolán kívüli Népművelési Bizottságának tagja. Fiala Endre tanár a Kaszinó Egyesület, a Polgári Lövészegylet, a római katolikus egyházközség kulturális bizottságának tagja. Szemes Gábor tanár a Stefánia Szövetség helyi titkára, a helyi református iskolaszék tagja, a helyi Református Ifjúsági Egylet elnöke. Tóth Gyula tanár a helyi Iskolán kívüli Népművelési Bizottság gondnoka, a Polgári Lövészegylet tagja. Bognár Gyula tanár az Ugar című jászági folyóirat felelős szerkesztője. Balla Béla gyakorlóiskolai tanító a jászberényi VIII.kor. római katolikus olvasóköri elnöke, a városi képviselőtestület, a helyi Népművelési Bizottság, a Jász-Nagykun-Szolnok Tanítóegyesületnek, a Felsőjászági áll. Tanítóegyesületnek, a jászági katolikus Népszövetség igazgatóságának, és az egyházvédnökség tagja. Kiss József gyakorlóiskolai tanító a Kaszinó Egyesület tagja, a Jász Hírlap munkatársa. Vágó Elemér gyakorlóiskolai tanító megszervezte az első jász népfőiskolát (1942. jan.8- márc.14-ig.)

A harmincas évekből felsorolt példák azt mutatják, hogy a tanítóképző intézet tantestülete teljesen beilleszkedett Jászberény társadalmába. A tanári testület tagjai több mint 50 egyesületben, társaskörben fejtették ki tevékenységüket.

Már utaltunk arra, hogy a népművelő munka a húszas évek elejétől kezdve állandóan fokozódott. Mind az intézet, mind a város és környéke szempontjából jelentős volt az a tény is, hogy a helyi Népművelési Bizottság elnöke a tanítóképző intézet igazgatója volt. A húszas években - mint láttuk - Balázs Béla, a harmincas években Móczár Miklós. Ekkor a bizottság gondnokai teendőit Tóth Gyula tanár látta el.

1935-1940 közötti években a város különböző egyesületeiben és körökben átlagban 306, a 19 külterületi tanyai iskolában pedig 377 népművelési előadást tartottak. A népművelési előadások alkalmat adta arra, hogy a nép széles rétegei jobban megismerjék történelmüket, az időszzerű bel- és külpolitikai, gazdasági és társadalmi kérdéseket, a mezőgazdaság problémáit, a fejlődés útját, ápolják a népi értékeket, pótolják ismereteik hiányait, de lehetőséget adta arra is, hogy a város és környékének lakossága és a tanítóképző intézet kölcsönösen megismerje és megbecsülje egymást.

A népművelő munka kiemelkedő eseménye volt 1942. jan. 8-tól március 14-ig rendezett első jászszági népfőiskolai tanfolyam.

A tanítóképző intézet, Jászberény és a Jászság kapcsolatában, 1917-1944 között, nem hozott változást a tanítóképző négy évfolyamáról öt évfolyamra emelése, majd 1938-ban a líceum létrehozása és a tanítói akadémia tervezése, de az sem, hogy a nehéz történelmi helyzet miatt az 1941-42-es tanévben a líceum 4. osztálya már a tanítóképző 4. osztályaként indult és visszatért az öt osztályos tanítóképzésre. Ezek az oktatási és szervezeti változások nem zavarták meg az intézet, Jászberény és a Jászság kialakult kölcsönös jó kapcsolatát.

Jászberény és a tanítóképző intézet kapcsolata szempontjából - az eddig felsoroltakon kívül - jelentős az a virág- és növénykultusz, amit az intézet, Móczár Miklós igazgató vezetésével, az új épület felépítése után megteremtett.

1930-ban az öt és fél kataszterholdnyi területen csak az új épület állt. Tíz évvel később az iskolai gazdasági kert mellett temérdek virág és mintegy 3200 díszcserje és fa ékesítette az épület környékét, az udvar, a játszótér és a három szabadlevegős iskola szélét. Már a második évben a szomszédok is utánózták a tanítóképző elé ültetett virágszegélyt. A városi hatóság sem maradt tétlen és hamarosan az Apponyi téri sétahely is virágszegélyt kapott. 1933-ban Friedvalszky Ferenc polgármesterrel történt megállapodás értelmében a tanítóképző a szomszédos sporttelep két utcára tekintő kerítése mellett 1000- nál több díszcserjét ültetett el. Ezek a tények is az intézet és a város jó kapcsolatára utalnak.

A város lakóival való kapcsolatnak fontos része volt a gazdasági gyakorlókert is, ahol mintegy két kataszteri holdon, az intézet a kertgaz-

daság minden üzemét meghonosította (gyümölcsös, szőlőtelep, faiskola, botanikus kert, virágház, évelő- és konyhakerttelep, de volt gombatenyésztés, méhészet, házinyúl-tenyésztés, tyúktenyésztés, a növendékek gyakorló területe).

A gazdasági gyakorlókert nemcsak a tantervi, a tankönyvi és az élet kívánalmainak felelt meg, hanem példát adott a lakosságnak. Ez is tehát az intézet és a lakosság kapcsolatának egyik lehetőségét jelentette.

Az iskolai gyakorlókert kiépítése az intézet alapítására nyúlik vissza. Pinkert Zsigmond igazgató már az induláskor a régi épület mellett mintegy 700 négyszögöl területen hozott létre gyakorlókertet. Ő volt az aki a tanítóképzőben először hozott létre ilyen intézményt. (Kiskunfélegyháza). Az elképzelését Jászberényben is megvalósította. A gazdasági ismeretek gyakorlati képzésének ezt a formáját Jászberényben Móczár Miklós teljesítette ki.

A tanítóképző intézet, Jászberény és a Jászság kapcsolatát elősegítették azok az adományok is, amellyel a város vezető testülete, egyesületei, körei, vagy egyes személyek segítettek az intézet munkáját, vagy segítettek az intézet növendékeit.

A város vezető testülete, élén Friedvalszky polgármesterrel, nemcsak a Rákóczi úti telek adományozásával segítette a tanítóképzőt, hanem az új épület felépítéséhez a szükséges homokot is biztosította és magára vállalta az építési anyag fuvarozását az állomástól az ingatlanig, az építkezés vízellátását, a terület talajvízmentesítését és a Rákóczi út sürgős csatornázását.

A város egyéb segítségét illusztrálja például az a 6 millió korona adomány, amelyet a tanítóképző szegény sorsú cserkészei felruházására adott, vagy az intézet cserkészcsapata sátorbeszerzésére (240 P).

Nemcsak Jászberény vezetése, hanem a város különböző egyesületei, közösségei (Keresztény Nőegylet, a római katolikus iskola tanítótestülete stb.), a városban lévő gazdasági intézmények is segítséget nyújtottak a szegény sorsú tanítójelölteknek. Egyesületek és magánszemélyek több tanulónak fedezték az évi köztartásdíját, vagy juttattak pénzösszeget a növendékek javára (jutalom, segély stb.). Ezen a téren a jászberényi tanítónők jártak az élen (Koháry Ilona, Koháry Boriska, Nagy Róza, Váradi Margit). Külön kell említeni Prusovszky Mária ny. igazgató tanítónőt, aki 1000,-P-ös alapítványt tett a tanítójelöltek támogatására és jutalmazására és Kele István apátplébánost, aki a Szt. Imre alapítvány alaptőkéjét biztosította.

A Jászberényi Ipartestület, a Jászberényi Hitelintézet és Gazdasági Bank Rt. a Köztisztviselők Fogyasztási Szövetkezete stb. adományaikkal kivették a részüket a tanítónövendékek támogatásából, pénzado-

mányokkal segítették az önképzőkör, az énekkar, a zenekar munkáját, hozzájárultak az ifjúság számára vásárolt rádió költségeihez stb.

A város vezetésén kívül tehát az egyesületek, különböző közösségek, gazdasági intézmények, a város egy-egy polgára is önzetlenül támogatta a tanítóképzőt és a tanítójelölteket. A polgárok áldozatkészsége közül néhány példát említünk. Fecske János malom és gőzfürdő tulajdonos az új épület felépítéséig havonta két alkalommal ingyenes fürdőt biztosított a növendékek számára. Vagy Novotha Andor könyvkereskedő, aki évenként a növendékek tankönyvvásárlás összegének 10 %-ának megfelelő összegű könyvadománnyal gyarapította az ifjúsági könyvtárat. Doboczky László és Pesti Péter könyvkereskedők szintén könyvajándékokkal segítették az intézetet.

A polgárok közül többen pénzüsszeggel járultak hozzá a nehéz időkben, a növendékek élelmezés ellátásához, vagy otthonuk szebbé, kulturáltabbá tételéhez (Fecske János, Varghy Antal, Pesti András, Neuschli János, Gosztonyi Aladár, Balla Pál, Koháry János, Szentgyörgyi András stb.)

A város lakossága és ifjúságnak szóló adományokon kívül kivette a részét a tanítóképző szertári szemléltetőeszközeinek gyarapításából is. Abból a támogatásból szeretném kiemelni a tanyai tanítóknak azokat az adományait, amellyel elsősorban az állattani szertár szemléltető eszközeit gyarapították különböző kitömött állatok ajándékozásával.

Lehetne tovább sorolni az egyesületeket, a személyeket, akik segítettek az intézet munkáját és a tanítójelölteket, de ez a néhány példa önmagában is rámutat arra a kölcsönös jó kapcsolatra, amely a tanítóképző, Jászberény és környékének lakossága között kialakult.

Az a kapcsolat, ami a tanítóképző, Jászberény és a Jászság között kialakult és az egész időszakon keresztül virágzott, mindkét fél számára pozitív eredményekkel járt. A város és a tájegység gazdagodott egy középfokú szakiskolával, amely számára jól felkészült tanítókat adott, továbbá a tanítóképző - a tantervi célkitűzéseken túl - tevékenységét sokoldalúan állította Jászberény és a Jászság szolgálatába. Az intézet és a tájegység kölcsönös hatásában rejlik nagy nevelési és oktatási értékek érdekében a tanári testület - mint láthattuk - minden rendelkezésére álló eszközt felhasznált az eredmény biztosítására.

Felmerül a kérdés, hogy a tanítóképző életében melyek voltak azok a tényezők, amelyek a jó kapcsolatot eredményezték.

Először talán a tudatos vezetést kell említenünk. Az intézet igazgatói egyöntetűen törekedtek arra, hogy a helyi viszonyok, helyi kapcsolatok, helyi körülmények, környezeti tényezők érvényesüljenek az intézet munkájában. Ráirányították a tanítójelöltek figyelmét a helyi viszonyokra, a tájegység múltjára, történetére, irodalmára, népének, földjének ér-

tékeire, eredményeire és hibáira, a szellemi és testi kultúrájára, gazdasági életére, mindezek együttes jelentőségére. Az a természeti, társadalmi miliő, a város életébe való bekapcsolódás, a lakóhely megismerésén túl mind a tanároknál, mind a növendékeknél, a város és a Jászság szeretetéhez vezetett.

A céltudatosság a tanítóképző, Jászberény és a Jászság kölcsönös kapcsolatában csak szakmailag és pedagógiailag jól felkészült, állandó és stabil tantestület esetében realizálódhatott.

Az intézet tanárai a tanítóképző intézeti tanári diplomán kívül, szinte kivétel nélkül mindegyikük, népiskolai tanítói és polgári iskolai tanári oklevéllel is rendelkeztek. Ez azt jelentette, hogy mindegyikük már 15 éves korától kezdve pedagógus pályára készült. Tudjuk jól, hogy a tanítóképző intézeti tanárképzés rendező elve a „kiválogatás elve” volt. Ez a tanárképzés elsősorban a polgári iskolai tanárképzésre épült, amelynek legnagyobb arányú előiskolája a tanítóképző volt, így ez az elv végig érvényesült. A tanítóképző intézeti tanárjelölt egész iskolai élete során, a tanulmányi eredmény, szelekciós tényezőként működött, de szelekciós tényezőt jelentett a pedagógiai pályára való felkészültség és rátermettség is. Ez biztosította a tanárok magas szintű szakmai és pedagógiai felkészültségét. 1906-tól a tanítóképző intézeti tanárképzés kerete, összefoglaló intézete az Apponyi Kollégium volt (1906-1929-ig Budapesten, 1930-1949-ig Szegeden) és ehhez csatlakozott egyfelől a tudományos elmélyülés, a magas szintű szakmai munka színhelye: a tudományegyetem, illetve a Képzőművészeti Főiskola, vagy a Zeneművészeti Főiskola, másfelől a gyakorlatba való bevezetés színhelye: az elemi iskolai tanítóképző intézet. Ez a hármas egység jelentette a tanítóképző intézeti tanárképzést.

Ezt az utat járták meg a Jászberényi Tanítóképző intézet humán -és reál szakos, továbbá a rajz- és zene szakos tanárai.

1917 és 1944 között összesen 24 humán és reál szakos, 4 rajz szakos, 1 zeneszakos tanár tanított az intézetben. Valamennyien Apponyi Kollégiumot végzett tanárok voltak.

Egy tanári testület összeforrottsága és szelleme a szakszerű vezetés és irányítás mellett nagymértékben függ attól, hogy a tanárok milyen hosszú időt töltenek el együtt az intézetben. Az adatok azt mutatják, hogy a tanítóképző intézet stabil, hosszú időn át együtt tanító tanárai testületből állt 1917-1944 között. (A humán- és reál szakosok közül 20-25 évet töltött az intézetben 2 fő, 10-15 évet 5 fő, 4-9 évet 7 fő, az egyik rajz szakos tanár 17 évet, a zenetanár 26 évet tanított az intézetben.) A tanárok az ország különböző vidékeiről kerültek a tanítóképzőhöz, de a hosszú itt lakás alatt megfogta őket Jászberény és a Jászság szelleme és igazi jász patriótákká váltak.

A tanárok felkészültsége, a tantestület stabilitása csak abban az esetben biztosíthat eredményt az iskola és a tájegység kölcsönös kapcsolatában is, ha céltudatos és koncepcióval rendelkező vezetők irányítják a munkát. Az elmondottak igazolják, hogy az intézet igazgatói: Pinkert Zsigmond (1917-1921), Balázs Béla (1921-1930) és Móczár Miklós (1930-1941) Fiala Endre (1941-1942), és Árpássy Gyula (1942-1944) ismerték a helyi viszonyokat és a megfelelő helyi kapcsolatok útján meg tudták oldani az intézet, Jászberény és a Jászság kölcsönös kapcsolatának kialakulását és fejlesztését mindkét fél érdekének megfelelően.

Felmerül természetesen az a kérdés is, hogy Jászberény és a Jászság részéről mi volt az az alaptényező, amely 1917-1944 között elmélyítette a jó kapcsolatot a tanítóképző intézettel.

A történelmi Magyarországon az állami tanítóképzők létrehozása a nemzetiségi területeken realizálódott. A Jászság és a Nyírség szinte kimaradt ebből a fejlesztésből. A nyíregyházi tanítóképző létrehozása 1914-ben, a jászberényi tanítóképző létrehozására mint láttuk 1917-ben került sor. A trianoni Magyarország elveszítette az összes tanítónőképző intézeteinek több mint a felét (91 43). Ezen belül az állami tanítóképzők mintegy kétharmadát (22 8). Ezzel megnőtt a megmaradt tanítóképzők jelentősége. Jászberény vezetősége tudatában volt annak, hogy a nemzet széles rétegeinek kulturális szintjét emelni kell és ehhez jól felkészült tanítóságra van szükség. Ez a felfogás teljes mértékben megegyezett Jászberény képviselőjének, Apponyi Albertnek a felfogásával, aki már a jászberényi tanítóképző intézet alapításakor azt írta a városnak, hogy "a magyar nemzet parancsolólag kívánja, hogy népoktatási ügyünk fejlesztessék, hogy a magyar nép a népek és nemzetek nagy versenyében sikerrel állhassa meg a helyét... erre a nagy feladatra elsősorban a jó iskola készíti elő a nemzedéket, amely iskolának lelke: a nemzetért, a népért küzdeni tudó és mindenképp felett a kötelesség teljesítésre mindig kész, művelt tanító."

Apponyi Albert és Jászberény vezetőségének felfogása megegyezett a kor kultúrpolitikájával és megegyezett gróf Klebelsberg Kunó koncepciójával is, akinek kultúrpolitikája két elvi alapra épült, egyrészt kívánta a magyar nemzet széles rétegeinek kulturális szintjének emelését, másrészt arról is gondoskodni kívánt, hogy minden téren kellő számban álljanak magasan képzett, európai szintű szakemberek rendelkezésre (Collegium Hungaricum hálózat kiépítése).

E kultúrpolitika egyik alapvető - a széles néprétegek kulturális szintje emelése - elvének megvalósítása Jászberénynek és a Jászságnak érdeke volt. Ezt diktálta a tájegység településszerkezete is. A meglévő tanyarendszer széles tanyai iskolai hálózatot követelt. Jászberény kör-

nyékén mintegy 19 tanyai iskola volt, illetve alakult ki és ezeknek az iskoláknak jó tanítókra volt szükségük, akik a szakmai munkájukon kívül a helyi körülményeket is ismerik. A tanítóképző és a tájegység kapcsolatának alaptényezője az a kulturális szükséglet, ami ezen a területen is jelentkezett.

Jászberénynek 1917-ig egy középiskolája, gimnáziuma volt. A tanítóképzővel emelkedett a városban a középfokú oktatási intézetek száma, de ez nem egyszerűen a számok emelkedését jelentette, nemcsak tanítói szükségletet elégített ki, hanem a városban nőtt a tanárokkal az értelmiségiek száma, akik a munkájuk mellett a város kulturális életében is be tudtak kapcsolódni. Az elmondottak igazolják Apponyi Albert szavait, hogy *„az intézet... a város kulturális és gazdasági fejlődésének lényeges tényezőjévé fog kifejlődni”*. Ez meg is történt.

Jászberény város polgármestere és a város vezető testülete világosan látta a tanítóképző intézet jelentőségét, hasznát a város életében, ezért céltudatosan segítette, támogatta a tanítóképzőt erkölcsileg és anyagilag egyaránt.

1945 után a társadalom és az oktatási rendszer változásával más kapcsolatok alakultak ki Jászberény, a Jászság és a különböző intézmények között, mint az előző korban.

A középfokú tanítóképzés megszűnt és ma helyette Tanítóképző Főiskolája van a városnak. Egy főiskola, a város és a tájegység kapcsolata más minőséget jelent, mint egy középfokú intézet és a város kapcsolata volt. A múlt tapasztalata, az 1917-1944 közötti eredmények a tanítóképző intézet, Jászberény és a Jászság kapcsolatában azonban példát adhat a mai kor számára is.